

3. *Іващенко Л. Я.* Посилення оздоровчої спрямованості фізичної підготовки військовослужбовців на стадії реформування системи фізичної підготовки Збройних Сил України // Вісник Національної академії оборони України. – 6(19) / 2010. – С. 11-16.
4. *Силин В. И.* Военно-прикладная гимнастика в системе физической подготовки войск / В. И. Силин, Г. А. Павлов / Актуальные вопросы современной гимнастики. Меж вуз. сб. научн. – метод. работ. посв. 85 – летию проф. В. И. Силина. – СПб. : ВИФК. – С. 7-16.
5. *Утенко В. Н.* Гимнастика в системе физической подготовки иностранных армий / В. Н. Утенко, А. М. Мигунько, Е. А. Лукомский // Современная гимнастика. Проблемы, тенденции, перспективы. Сб. матер. межд. научн.-практ. конф., посв. 60-летию победы в Великой Отечественной войне. – СПб. : РГПУ им А. И. Герцена. – 2005. – С. 125-127.
6. *Финогенов Ю. С.* Прикладные аспекты кондиционной тренировки в гимнастике офицеров / Ю. С. Финогенов, С. Н. Жембровский // Современная гимнастика : сб. матер. межд. научн.-практ. конф., посв. 60-летию победы в Великой Отечественной войне. – СПб. : РГПУ им. А. И. Герцена. – 2005. – С. 119-125.
7. *Финогенов Ю. С.* Гимнастика в системе физической подготовки офицерских кадров Вооруженных Сил Украины / Ю. С. Финогенов, Р. Н. Голь // Актуальные вопросы современной гимнастики. Меж вуз. сб. научн.-метод. работ, посв. 85-летию проф. В. И. Силина. – СПб. : ВИФК, 2006. – С. 89-92.
8. *Физическая подготовка в вооруженных силах стран НАТО / В. А. Щеголев, В. Н. Утенко, В. П. Сорокин, В. Н. Лукашов, А. А. Горелов / под ред. В. Г. Бабкина. – СПб. : ВИФК, 1999. – 179 с.*

Финогенов Ю. С. Усовершенствование гимнастики в системе физической подготовки офицерских кадров Вооруженных Сил Украины.

В результате анализа источников литературы, а также собственных исследований касающихся использования гимнастических упражнений в решении общих и специальных задач физической подготовки войск, обоснованы направления усовершенствования содержания практических занятий по гимнастике офицеров Вооруженных Сил Украины.

Ключевые слова: физическая подготовка, разделы физической подготовки, гимнастика.

Finogenov J. S. Improving gymnastics in the system of Physical Training of officers of the Armed Forces of Ukraine.

The ways of improving the contents of practical gymnastical exercises of the officers of the Armed Forces of Ukraine have been justified as a result of sources analysis as well as of author's own research concerning using gymnastical exercises in the process of solving general and special tasks of Physical Training of the Armed Forces.

Keywords: physical training, physical training components, gymnastics.

Шевченко А. Ф.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

**ТИМЧАСОВЕ ВИХОВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ПІДЛІТКА
ЯК ОДИН ІЗ ПРОВІДНИХ ЧИННИКІВ ЖИТТЄТВОРЧОСТІ ОСОБИСТОСТІ**

Стаття присвячена проблемі визначення функцій та виділення критеріїв ефективності функціонування тимчасового виховного середовища, де підліток має всі шанси виступати суб'єктом життєдіяльності в мінливих обставинах педагогічної взаємодії.

Ключові слова: тимчасове виховне середовище, суб'єкт життєдіяльності, життєтворчість особистості, педагогічна взаємодія.

Постановка проблеми. В умовах постійних змін стає дедалі очевиднішою теза про те, що сьогодення формує людину здатну мобілізувати та творчо перебудовувати свій життєвий потенціал. Специфіка такої самодіяльності полягає, насамперед, в тому, що особистість працює над створенням власного життєвого середовища, задовольняючи та реалізуючи

актуальні потреби. Як свідчить досвід практичної діяльності успішне виконання такого завдання, в свою чергу пов'язане з розв'язанням групи суперечностей, а саме:

- прагненням людини управляти власною долею, бути господарем свого життя і необхідністю адаптуватися до умов і обставин соціуму;
- розумінням діяльності підростаючої особистості як процесу подолання різноманітних перешкод, вирішення проблем чи завдань та необхідністю уточнення поняття “життєтворчість особистості”, яке на нашу думку і дає відповіді на такі актуальні питання;
- регламентованістю діяльності та спілкування підлітка в межах шкільного простору та прискорення процесів адаптації, самореалізації і самовизначення в умовах тимчасового виховного середовища.

Аналіз сучасних досліджень з розв'язання суперечностей дали змогу визначитись з вихідними позиціями дослідження, основу якого складають принципи діяльнісного та середовищного підходів (Л. Виготський, Г. Костюк, Ю. Мануйлов, Н. Щуркова, В. Ясвін), ідеї гуманістичної психології (А. Маслоу, К. Роджерс), психолого-педагогічний та філософський контекст “життєтворчості особистості” (К. Абульханова-Славська, В. Ананьєв, О. Бодальов, М. Бердяєв, С. Гессен, Л. Сохань).

Вище викладене свідчить про актуальність розгляду такого питання і природно, що **мета статті** полягає у визначенні функцій та виділення критеріїв ефективності функціонування тимчасового виховного середовища, де підліток має всі шанси виступати суб'єктом життєдіяльності в мінливих обставинах педагогічної взаємодії.

Сучасні глобалізаційні, інтеграційні процеси та світові кризові етапи спонукають до становлення нової системи співіснування людини і навколишнього життєвого простору. Окреслені теоретичні розробки взаємодії соціального середовища з освітніми закладами, а також практичний досвід діяльності в умовах збагаченого освітнього середовища, виступають тією основою яка дозволяє: створювати внутрішній та зовнішній виховний фон у реальному соціальному середовищі; моделювати середовище з різним значенням простору (природним, соціальним, освітнім); визначати основні компоненти виховного середовища (просторовий, соціальний, технологічний).

Разом із тим предмет нашого дослідження обмежує розгляд цього питання тимчасовістю, із цією метою доцільно звернути увагу на особливості педагогічної діяльності в умовах дитячого оздоровчого закладу.

Для більш глибокого проникнення в сутність поняття «тимчасове виховне середовище» варто розглянути ті бази позашкільних закладів оздоровлення та відпочинку дитини, які є специфічним мікросередовищем професійного розвитку і самореалізації майбутнього педагога.

Аналіз праць, присвячених проблемі дитячого відпочинку (С. Барканов, В. Бедерханова, О. Волохов, М. Журавльов, В. Зоц, М. Коваль, Н. Крилова, І. Макаренко, Є. Рибинський, М. Соя та ін.) свідчить про різноманітність підходів щодо педагогіки шкільних канікул, яка простежується в існуючих закладах оздоровлення і відпочинку. Серед них: міські дитячі заклади на базі шкіл та позашкільних закладів, що обслуговують дітей 7-10 років прилеглих районів; профільні оздоровчі заклади; соціально виховні заклади обмежені певним терміном перебування, де старшокласники поєднують працю й відпочинок; позаміські оздоровчі заклади із цілодобовим перебуванням дітей; міжнародні дитячі та юнацькі оздоровчі заклади на території України.

Різноманітність виявляється і у варіантах зайнятості та відпочинку дітей, насамперед в умовах: стаціонарного табору з обмеженим часом перебування (до тижня); табору, де функціонують один або декілька загонів з різних дитячих організацій чи об'єднань; загонів різного профілю, що працюють за індивідуальними програмами; профільного табору (спортивний, екологічний, інтелектуально-пізнавальний, туристичний, історико-краєзнавчий, технічної творчості, трудовий); тимчасового наметового табору відпочинку дітей; дитячого

об'єднання, програма забезпечення якого базується на основі імітаційно-діяльнісного середовища дитячого оздоровчого комплексу.

Інноваційність щодо організації відпочинку та зайнятості дітей говорить про специфічну педагогічну підготовку, спрямовану на розвиток особистості школяра, розкриття його здібностей, духовних, рухливих інтелектуальних потреб; залучення вихованців до широкого соціального досвіду через співробітництво суб'єктів спілкування; культивування суспільно значимої дозвіллевої діяльності, активного спілкування із природою; організацію виховної роботи дітей у оздоровчому закладі із врахуванням етнокультурних звичаїв і традицій людей, що мешкають на цій території.

Разом із тим, ефективність діяльності у подібному тимчасовому середовищі обмежується просторово-предметними рамками, програмою виховання, а також системою виховної роботи того чи іншого дитячого оздоровчого комплексу.

Окремої уваги приділено вивченню соціального компоненту середовища дитини та якості співробітництва суб'єктів життєдіяльності.

Аналіз праць, в цьому зв'язку, обмежено особливостями організації діяльності тимчасового дитячого колективу (Т. Говорун, В. Іжицький, О. Касаткіна, Л. Новікова, К. Травінін), а також проблемою соціалізації, виховання та розвитку школяра в тимчасовому дитячому об'єднанні (О. Арапов, В. Бедерханова, О. Волохов, О. Карпенко).

Найголовніше, на чому сходяться науковці це те, що у виховній роботі ми маємо справу з тимчасовим дитячим об'єднанням вільних автономних особистостей де моделюються ситуації, що спонукають вихованців до прийняття власних рішень і створюються умови для надання дітям максимальної ініціативи у вирішенні життєво необхідних справ, це, по-перше. А по-друге, визначити специфіку діяльності тимчасового дитячого об'єднання можна лише тоді, коли буде з'ясовано істотні ознаки подібного утворення. Так, серед ознак, ми обрали:

1. Короткочасність існування – максимальний термін тимчасового існування даного об'єднання не перевищує, як правило, 40-45 днів. Короткочасність є об'єктивною передумовою динамізму діяльності і спілкування вихованців. За умови інтенсифікації діяльності короткочасність перетворюється у фактор формування тимчасового колективу. А за наявності суспільно-значущої мети, насиченої соціально-ціннісної діяльності, певного фону відносин та творчого ставлення суб'єктів взаємодії, тимчасове утворення – група може набути характеристики діючого колективу. Короткочасність висуває певні вимоги до початку і закінчення діяльності тимчасового дитячого об'єднання, оцінки діяльності вихованців, дає можливість відчувати успіхи і побачити результати власної праці (О. Газман, А. Кірпічник, К. Травінін, О. Карпенко, О. Арапов, В. Іжицький).

2. Автономність існування виявляється в послабленні впливу попереднього соціуму, організованих та неорганізованих впливів на дитину. Одночасно, мається на увазі певний тимчасовий педагогізований простір, що створює умови для висунення єдиних педагогічних вимог; сприяє психологічному комфорту вихованця; стимулює його активність; існує з урахуванням того, що діти повністю відірвані від сім'ї і батьківського піклування і має забезпечувати повноцінне життя і діяльність дитини (Ю. Бураков, В. Іжицький, О. Карпенко, Є. Коваленко, Б. Ковбас).

3. Збірність складу учнів характеризується тим, що тимчасове об'єднання складають діти з різним соціальним досвідом та умовами життя. Ця обставина має істотний вплив на особливості спілкування. В рамках нового дитячого оточення, у процесі обміну різноманітною інформацією відбувається формування єдиних норм спілкування та діяльності (Ю. Бураков, В. Іжицький, О. Карпенко, Є. Коваленко).

4. Інтенсивність процесів розвиваючого спілкування, варіативність взаємодії педагога і вихованців у різноманітних видах діяльності (В. Бедерханова, О. Волохов). Суттєвою характеристикою тривалості перебування вихованців у об'єднанні, на думку Б. Ковбаса є:

обмеження в часі процесу вивчення взаємин у дитячих групах; спонукання до швидкого, ненав'язливого входження в ці групи; загострена необхідність оперативного реагування на позиції вихованців, статусу та своєрідністю задоволення потреб; що характеризується імпульсивністю, вибірковістю, повторюванням, тимчасовістю, активністю; різновіковий склад загонів, груп, гуртів.

5. Добровільність – це основне, на чому дослідники (Б. Ковбас, С. Харченко) акцентують увагу, пов'язуючи тимчасовість дитячих об'єднань з добровільністю участі в них. Виходячи з даного взаємозв'язку, перебування особи в таких об'єднаннях передбачається як тимчасове, “нічим не нав'язане”, яке приносить певну користь індивідові внаслідок задоволення його природних потреб від участі у об'єднанні.

Отже, під тимчасовим виховним середовищем необхідно розуміти простір, що безпосередньо впливає на розвиток всіх сфер підростаючої особистості, а отже, забезпечує успішну соціальну адаптацію вихованця в мінливих та тимчасово обмежених обставинах його життєдіяльності.

Наголошуючи на тимчасовому виховному середовищі підлітка, звертаємо увагу на узагальнення О. Вакуленко [5]. Так, визначаючи особливості соціального розвитку особистості у підлітковому віці, автор зауважує, що в такому віці, попри дисгармоній у будові особистості, зміни інтересів, протестуючого характеру поведінки, здійснюється прояв таких позитивних показників, як зростання самостійності, більш різноманітними та змістовними стають стосунки з ровесниками та дорослими, значно розширюється сфера діяльності тощо. І все це є тим поштовхом, який дозволяє молодій людині вийти на нову соціальну позицію, в якій формується її свідоме ставлення до себе, оточення та простору перебування.

Розглядаючи проблему становлення підлітка як суб'єкта життєдіяльності, здатного не тільки ухвалювати рішення, але й відповідати за власний вибір, дослідник Є. Владимирська стверджує, що підліткова субкультура відіграє важливу аксіологічну ціннісну функцію в суспільстві, тому що субкультури – це світ цінностей, створених або вибраних різними співтовариствами підростаючого покоління разом із правилами їх створення, використання й трансляції майбутнім поколінням [6]. Головна мета педагога полягає в необхідності допомогти підліткові визначитися в умовах волі у своєму моральному виборі, заснованому на осмисленні життя в культурі, субкультурі.

Тимчасове виховне середовище підлітка – це сукупність психолого-педагогічних, інформаційних та матеріально-технічних умов, що безпосередньо визначають його поведінку в мінливих та обмежених в часі обставинах життєдіяльності.

Конкретизуючи такі умови, необхідно у першу чергу звернути увагу на потребу формування толерантного ставлення до дітей із властивими їм особливостями духовно-культурного життя; сприятливий соціальний простір підлітка, у якому здійснюється його ідентифікація та становлення; соціокультурне поле активності особистості; відповідну атмосферу діяльності та спілкування, де підліток реалізує себе як суб'єкт життєдіяльності. Вище визначені умови дають статичну характеристику тимчасового середовища підлітка, динамічною ж характеристикою такого середовища стає життєтворчість підростаючої особистості.

Незважаючи на те, що поняття “життєтворчість” в психолого-педагогічній літературі вживається досить широко, в першому наближенні, як зауважує Д. Леонтьєв, його можна ототожнити з розширенням світу та життєвих відносин [8]. Тоді життєтворчість співучасна з процесом природнього розвитку особистості, який і полягає, насамперед, у тому, що розширюються контексти осмислення світу, і вона як суб'єкт починає сприймати все під кутом зору більш глобальних речей, вічності та деяких моральних цінностей.

Порівнюючи основні характеристики життєтворчості і творчого процесу, дослідниця О. Пурло робить висновок про збіг значної їх кількості. І в тому, і в іншому випадку

йдеться про включеність ініціатора в нестереотипний процес, що не має зовні регламентованих часових меж, носить перетворюючий характер, процес, що потенційно призводить до отримання об'єктивно чи суб'єктивно якісно нового продукту [9].

Життєтворчість особистості, на думку О. Крижановської [7], являє собою процес усвідомлених змін у власному житті через активізацію власного творчого потенціалу. Життєтворчість виникає на межі поєднання ціннісних орієнтацій особистості та сфер її розумової і практичної діяльності.

Наголошуючи на тому, що саме в демократичному суспільстві культура життєтворчості особистості є процесом і результатом її самореалізації і самоутвердження на засадах гуманістичного ідеалу, Н. Богданова життєтворчість особистості визначає як процес утвердження (реалізації, самореалізації) особистістю власного життя у відповідності з індивідуально випестуваним ідеалом [4].

Розглядаючи мінливі та тимчасові обставини життєдіяльності вихованців, звертаємо увагу на оперативність вирішення виховних завдань. І в цьому зв'язку доцільно розглянути питання про необхідність формування здатності до життєтворчості [10]. Яка формується в процесі взаємодії суб'єкта з об'єктами його життєвого світу через процеси почуттєвого споглядання, діяльності та сприйняття. І являє собою інтегративну, духовну здатність суб'єкта перетворювати та розширювати свій життєвий світ, змінювати та організовувати свою систему відносин у процесі розвитку індивідуальності.

Врахування особливостей виховної діяльності, а саме стохастичності, багатофакторності, самокерованості, з одного боку та прийняття тези про те, що поведінка підлітка як соціальне явище безпосередньо детерміновані середовищем і підкоряється статистичним закономірностям – з іншого, зобов'язує врахувати думку Р. Ануфрієвої [2], про те, що основними етапами життєтворчості у підлітковому віці є самовираження, самоствердження та самореалізація. Так, автор вважає, що самоствердження є стійким атрибутом особистості і його сутність полягає в можливості реалізувати свої творчі сили, свою індивідуальність. Даний атрибут особистості розвивається в міру розширення кола його діяльності та спілкування і стає детермінантою постійного тяжіння особистості до розвитку. Наголошуючи на наступних етапах життєтворчості, доцільно зауважити, що важливою стороною самореалізації є самовизначення. Завдяки самовизначенню підліток включається в ті, чи інші структури суспільного життя через індивідуальний вибір, який є не завжди усвідомленим.

Висновки. Вище зазначене дає підстави констатувати, що серед функцій, які притаманні тимчасовому виховному середовищу підлітка, слід наголосити, в першу чергу, на компенсаторній, що виявляється у реалізації актуальних потреб та врахуванні інтересів вихованця в межах його тимчасового референтного оточення. Друга – автономізуюча, пов'язана з актуалізацією досвіду та спрямуванням зусиль суб'єктів на функціонування конкретного мікросоціуму. І третя функція – інтегруюча, полягає в тому, що завдяки цілеспрямованим діям педагога в умовах короткотермінової педагогічної взаємодії, можна інтегрувати вплив предметного, природного та соціального оточення на особистість чи групу.

Ефективність існування подібного тимчасового виховного середовища та його динамізм визначаємо через такі головні критерії: можливість актуалізації потреби підростаючої особистістю в оволодінні соціокультурними цінностями, самореалізації у різних видах діяльності; суб'єктність учасників виховної взаємодії як умова спільного проживання реальних ситуацій; оптимальна організація діяльності в мінливих та тимчасових обставинах перебування підлітка.

Використана література:

1. Андрущенко В. П. Національний характер / Віктор Петрович Андрущенко, Юрій Дмитрович Руденко // Освіта. – 2011. – № 10(16-23 лютого) ; № 12/13(2-9 березня). – С. 3; 10.
2. Ануфрієва Р. “Я-концепція” у підлітковому та юнацькому віці / Р. Ануфрієва // Мистецтво життєтворчості особистості : наук-метод. посібник : у 2 ч. / ред. рада : В. М. Доній (голова), Г. М. Несен, Л. В. Сохань, І. Г. Єрмаков (керівники авторського колективу) та ін. – К., 1997. – Ч. 1 : Теорія і технологія життєтворчості. – 392 с. – С. 238-252.
3. Бех І. Д. Життя особистості як шлях до духовної даліни / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 2010. – № 3. – С. 15-32.
4. Богданова Н. Г. Життєтворчість особистості в демократичному суспільстві [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2011_SV/Gileyasp/F10_doc.pdf.
5. Вакуленко О. В. Особливості соціального розвитку особистості у підлітковому віці / О. Вакуленко // Український соціум. – 2004. – № 1(3). – С. 95-99.
6. Владимирская Е. А. Подростковая субкультура как воспитывающая среда [Електронний ресурс]. / Е. А. Владимирская // Естествознание и гуманизм. – 2005. Том 2, Выпуск 5. [Под ред., проф. Н. Н. Ильинских]. – Режим доступу: <http://tele-conf.ru/aktualnyie-problemyi-gumanitarnyih-distsiplin-iprepo/podrostkovaya-subkultura-kak-voospityivayuscha-ya-sreda.html>.
7. Крыжановская Е. С. Культуросообразная среда обучения студентов педагогического колледжа как фактор жизнотворчества личности : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Елена Станиславовна Крыжановская. – М., 2003. – 178 с.
8. Леонтьев Д. А. Жизнотворчество как практика расширения жизненного мира 1-я Всероссийская научно-практическая конференция по экзистенциальной психологии : материалы сообщений / под ред. Д. А. Леонтьева, Е. С. Мазур, А. И. Сосланда. – М. : Смысл, 2001. – С. 100-109.
9. Пурло О. Життєтворчість як творчий процес / Олена Пурло // Український центр політичного менеджменту. Соціальна психологія. – № 3 (47), 05.2011.– С. 78-86.
10. Яновская Л. В. Способность к жизнотворчеству как психологическое понятие [Електронний ресурс]. / Л. В. Яновская, М. И. Яновский. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Natural/VDU/B/2008_2/texts/08jlvjpp.pdf.

Шевченко А. Ф. Временная воспитательная среда подростка как один из ведущих факторов жизнотворчества личности

Статья посвящена проблеме определения функций и выделения критериев эффективности функционирования временной воспитательной среды, где подросток имеет все шансы выступить субъектом жизнедеятельности в изменчивых обстоятельствах педагогического взаимодействия.

Ключевые слова: *временная воспитательная среда, субъект жизнедеятельности, жизнотворчество личности, педагогическое взаимодействие.*

Shevchenko A. F. Temporary environment parenting teen as a leading factor the life and activity

This article is devoted to the problem of defining the functions and selection criteria for the functioning of temporary educational environment, where the teenager - the subject of life and activity in the changing circumstances of pedagogical interaction.

Keywords: *temporary environment of upbringing; subject the life and activity, creative lifetime personality, pedagogic interaction*